

Collectieven tegen Kindermishandeling: opbrengsten en ervaringen

Collectieven tegen Kindermishandeling: opbrengsten en ervaringen

Colofon

Auteurs:

Klaas Kooijman (NJI)

Marjolein Lantinga (NJI)

In opdracht van Vereniging Nederlandse Gemeenten, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Ministerie van Veiligheid en Justitie

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van NJI.

Februari 2017

Inhoud

Inleiding	5
Achtergrond	5
Doel 5	
De zes Collectieven	5
Thema 1. Signaleren en handelen	7
Waar gaat het over?	7
Aanpak	7
Meer aandacht voor oudersignalen bij professionals	7
Voorlichten van ouders en burgers	7
Verbeteren van vroegsignalering in lokale veld	8
Producten en opbrengsten	8
Tips voor gemeenten	9
Thema 2. Samen leren en ontwikkelen	11
Waar gaat het over?	11
Aanpak	11
Scholing in signaleren, handelen en samenwerking	11
Deskundigheidsbevordering bij aankomende beroepskrachten	11
Leren in de praktijk: professionals leren van elkaar	12
Producten en opbrengsten	12
Tips voor gemeenten	12
Thema 3. Lokaal en regionaal samenwerken: zorg, onderwijs en veiligheid	15
Waar gaat het over?	15
Aanpak	15
Lokale en regionale samenwerking algemeen	16
Veilig Thuis en wijkteams	17
De zorg-justitieketen	17
Producten en opbrengsten	17
Tips voor gemeenten	18
Thema 4. Informatie delen en privacy	19
Waar gaat het over?	19
Aanpak	19
Leren van de praktijk: uitwisselen van knelpunten en maken van afspraken	19
Verbeterd gebruik van bestaande instrumenten	20
Producten en opbrengsten	20
Tips voor gemeenten	20

Thema 5. Oppakken, doen en doorgaan	23
Waar gaat het over?	23
Aanpak	23
Inrichten en uitvoeren	23
Borgen en continueren	23
Tips voor gemeenten	24
Inrichten en uitvoeren	24
Borgen en continueren	25
Positie en kwaliteiten van de projectleider	25
Nuttige links	27
Kennis en informatie	27
Opleidingen en trainingen	27
Landelijk beleid	27
Lokaal beleid	27

Inleiding

Achtergrond

De Collectieven tegen Kindermishandeling zijn een initiatief van de VNG, de ministeries van VWS, OCW en VenJ. Ontstaan vanuit het besef dat vooruitgang is geboekt in de aanpak van kindermishandeling wat betreft landelijke kaderstelling en het ontwikkelen van instrumenten. Maar dat het aantal slachtoffers nog niet afneemt en het geweld niet stopt. Uitgangspunt is dat vooral in de praktijk van het dagelijks handelen van professionals die met ouders en kinderen werken, nog het nodige verbeterd kan worden.

Doel

De opdracht aan de Collectieven was om vanuit de gemeente samen met partners in het werkveld lokale knelpunten in de aanpak van kindermishandeling in kaart brengen en op te lossen. Leidende gedachte daarbij is dat gemeenten als geen ander een rol kunnen spelen in het aanpakken van deze lokale obstakels.

De Collectieven richtten zich op de volgende zeven doelen:

1. Verbeteren van de samenwerking tussen lokale en regionale partijen.
2. Toepassen van beschikbare kennis over het effectiever maken van de lokale of regionale aanpak.
3. Verhogen van de professionaliteit op het gebied van kennis en handelen.
4. Wegnemen van lokaal of regionaal ervaren knelpunten.
5. Overdraagbaar maken van de gerealiseerde verbeteringen naar andere gemeenten of regio's.
6. Borgen van de verbeterde werkwijzen in de gemeente of regio.
7. Verbinden van de preventie-, jeugdbeschermings- en strafrechtketen.

De zes Collectieven

Van medio 2015 tot 31 december 2016 is in zes gemeenten/regio's een Collectief actief geweest: Amsterdam, Arnhem, Dordrecht, Friesland (Leeuwarden/Weststellingwerf), Heerlen (Parkstad) en Rotterdam. Ieder Collectief heeft een eigen lokale verbeteragenda opgesteld waarin bovenstaande doelen nader zijn uitgewerkt. Veel verbeteracties zijn echter niet op zichzelf staand, maar in nauwe samenhang met bestaand lokaal beleid ondernomen. In dit rapport worden alleen die acties beschreven die expliciet door de oprichting van het Collectief voor een extra verbeterimpuls hebben gezorgd. De Collectieven kregen ondersteuning in de vorm van kennis, ervaring en consultatie vanuit de VNG en de drie betrokken ministeries VWS, VenJ en OCW. De VNG heeft tijdens de loop van het project regelmatig gecommuniceerd over de [activiteiten en vorderingen](#) van de zes Collectieven.

De thema's waarop de Collectieven zich met name hebben gericht, zijn:

1. Signaleren en handelen
2. Samen leren en ontwikkelen
3. Lokaal en regionaal samenwerken: zorg, onderwijs en veiligheid
4. Informatie delen en privacy
5. Oppakken, doen en doorgaan

Thema 1. Signaleren en handelen

Waar gaat het over?

Bij het signaleren van kindermishandeling hebben zowel burgers als professionals een rol. Burgers moeten vooral weten waar ze met hun zorgen of vermoedens terecht kunnen. Van professionals mag verwacht worden dat ze vaardigheden hebben om te signaleren en om vervolgens de stappen van de meldcode te nemen.

Een knelpunt voor veel professionals is dat zij zich onzeker voelen over de gespreksvoering met ouders of kinderen bij de eerste signalen van kindermishandeling. Hoe breng je je zorgen zo onder woorden dat hierover een goed gesprek ontstaat, zonder de relatie met de ouder of het kind te beschadigen? Professionals zien zich voor een dilemma geplaatst. Enerzijds vraagt de benodigde transformatie van het lokale veld om aansluiting bij gezinnen, het ondersteunen of organiseren van eigen kracht en vraaggestuurd werken. Anderzijds vraagt de aanpak van kindermishandeling vaak om ingrijpen van buitenaf. Beide benaderingen vragen adequate attitudes en vaardigheden van professionals.

Aanpak

De Collectieven hebben op verschillende manieren het thema 'Signaleren en handelen' opgepakt.

Meer aandacht voor oudersignalen bij professionals

- Om professionals alert te maken op gedragingen, kenmerken en omstandigheden van ouders die een risico betekenen voor de veiligheid van hun kinderen, is in Amsterdam een handzaam uitklapkaartje gemaakt met een compacte checklist met oudersignalen: *Is een kind veilig in het gezin?*. Het kaartje is breed verspreid onder professionals. Het bevat tevens een schema over het lokale jeugdstelsel en er wordt verwezen naar de Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling.

Voorlichten van ouders en burgers

- Om burgers wegwijs te maken waar zij met zorgen en vermoedens terecht kunnen, hebben professionals van diverse organisaties in het lokale veld in Dordrecht gezamenlijk een routekaart ontwikkeld. Deze wordt vanwege een recente lokale stelselwijziging niet verspreid. Maar wel hebben de ontwikkeling van de routekaart en het daaromheen georganiseerde adviestraject bijgedragen aan een meer preventieve positionering van de sociale teams. Burgers worden gestimuleerd eerder met hun vragen aan te kloppen en niet te wachten tot deze zijn geëscaleerd. Ook is de adviesfunctie van de sociale teams naar het onderwijs versterkt.
- Op initiatief van een burgemeester en twee wethouders van drie gemeenten, heeft het Heerlens Collectief een communicatieplan gemaakt voor heel Parkstad. Het plan is gericht op laagdrempelige voorlichting aan burgers. Zo worden er maandelijks artikelen geplaatst in lokale kranten, wordt er een nieuwsbrief

verspreid onder ouders van kinderen in het primair onderwijs en zijn er voorlichtingsfilmpjes gemaakt die in 2017 via sociale media verspreid worden.

- In Rotterdam is de folder *Geweld in huis raakt kinderen* gemaakt, om ouders te wijzen op de gevolgen van huiselijk geweld en tips mee te geven over hoe te handelen en hulp te vragen. Deze is breed verspreid onder professionals en ouders, onder andere via het schoolmaatschappelijk werk in het basisonderwijs. Ook is meegewerkt aan een kunstinstallatie in het centrum van de stad: *Small victims, large numbers*, om burgers bewust te maken van het grote aantal slachtoffers van kindermishandeling.
- Ook vrijwilligers kunnen grenzen van fatsoen overschrijden, vooral als zij een vertrouwelijke band ontwikkelen met een kind, deelnemer of cliënt. Om betrokkenen bij vrijwilligerswerk (onder meer: ouder, vrijwilligerscoördinator, bestuurslid) te leren signaleren en handelen heeft de gemeente Amsterdam een documentaire laten maken: *Wat je niet ziet: over grensoverschrijdend gedrag bij vrijwilligers*.

Verbeteren van vroegsignalering in lokale veld

- In Arnhem en Heerlen zijn acties uitgevoerd binnen het primair onderwijs. Beide gericht op verbeteren van de vroegsignalering en preventie, en verminderen van handelingsverlegenheid van leerkrachten. Zie verder onder thema 2. 'Samen leren en ontwikkelen'.
- In Friesland zijn twee werk-leergemeenschappen opgezet - 'Handelen en Houding' genaamd - gericht op het sneller signaleren van kindermishandeling en adequaat hiernaar handelen. De kern hiervan was het creëren van een 'solidaire gemeenschap' van professionals en het normaliseren van het gesprek over kindermishandeling. Centraal hierin staat de ouderschapstheorie van Alice van der Pas. Het uitgangspunt is dat ouders zich verantwoordelijk voelen voor hun kinderen en willen dat het goed gaat met hun kinderen. De omstandigheden waarbinnen het opvoeden plaatsvindt kunnen ingewikkeld zijn, en het risico op mishandeling vergroten. De ouderschapstheorie legt de nadruk op noodzakelijke buffers voor ouders om die omstandigheden de baas te kunnen. Een belangrijke buffer is dat ouders een 'solidaire gemeenschap' om zich heen ervaren. Dit is een gemeenschap, waar professionals onderdeel van zijn, die oog heeft voor de kwetsbaarheid van ouders. Als deze uitgangspunten centraal staan in de houding en het handelen van professionals, durven ouders eerder hulp te vragen en zijn hulpverleners beter in staat zorgen bespreekbaar te maken. In de *Handleiding Houding en Handelen bij (vermoedens van) kindermishandeling* (L. van Eijkern & M. Hoek) staat beschreven hoe - in tien bijeenkomsten met lokale professionals - te komen tot adequaat handelen vanuit een professionele attitude bij zorgen over kinderen.
- In Rotterdam is met professionals uit een wijkteam, onderwijs, schoolmaatschappelijk werk, jeugdhulp, CJG, kinderopvang, Veilig Thuis en jeugdbescherming een werkgroep 'Signaleren en bespreekbaar maken' uitgevoerd. De professionals hebben met elkaar de knelpunten en dilemma's rond dit thema besproken. Het bleek dat iedereen wel kan signaleren maar dat het vooral lastig blijkt om hierop snel en adequaat te acteren. Het is echter heel belangrijk dat zo snel mogelijk (al bij kleine signalen) met ouders in gesprek wordt gegaan en niet te wachten tot een ander dat misschien doet. Maar hoe doe je dat zonder belerend of bedreigend over te komen? De werkgroep heeft hierover een factsheet gemaakt, met tips en voorbeelden hoe je een gesprek kunt voeren over zorgen die je met een ouder wilt delen. Ook heeft de werkgroep aanbevelingen voor scholing gedaan.
- In Heerlen is een grote conferentie georganiseerd, bezocht door zo'n 600 professionals uit het primair onderwijs, de voorschoolse opvang, van jeugd- en hulporganisaties, de politie, justitie en gemeenten. Op de conferentie kwam het belang van een vroege signalering naar voren: kindermishandeling grijpt diep in op de ontwikkeling van een kind en heeft een storende invloed op de groei van hersenen.

Producten en opbrengsten

Amsterdam

- Documentaire [Wat je niet ziet: over grensoverschrijdend gedrag van vrijwilligers](#)
- Checklist [Is een kind veilig in het gezin?](#)

Dordrecht

- Routekaart *Er groeit een kind onveilig op. Wie kan ik bellen?* Onderdeel van het adviesrapport

Blauwe plekken zijn niet het ergste. Positionering van Sociaal Team, Jeugdteam en Veilig Thuis bij geweldsignalering in Dordrecht.

Friesland

- Handleiding Houding en Handelen bij (vermoedens van) kindermishandeling (L. van Eijkern & M. Hoek).

Heerlen

- Communicatieplan voor laagdrempelige voorlichting aan burgers
- Nieuwsbrief voor ouders, verspreid via de basisscholen
- Factsheet Conferentie kindermishandeling en seksueel misbruik

Rotterdam

- Ouderfolder Geweld in huis raakt kinderen
- Factsheet Signalering en gespreksvoering, zie Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016
- Aanbevelingen om signaleren en gespreksvaardigheden te verbeteren, zie Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016

Tips voor gemeenten

- Zorg voor een jaarlijkse training voor alle organisaties die werken met ouders en kinderen, over 'praten met ouders over zorgen omtrent hun kind'. Maak hierbij bijvoorbeeld gebruik van een trainingsacteur.
- Bevorder dat organisaties filmpjes en tipsheets maken van goede voorbeelden om lastige gesprekken te voeren, en dat deze met elkaar gedeeld worden.
- Ga in de scholing van professionals ook in op het dilemma dat professionals enerzijds willen aansluiten bij vragen van ouders, hen ondersteunen en aansluiten bij hun eigen mogelijkheden, maar anderzijds ook oog moeten hebben voor de veiligheid van het kind en zo nodig van buitenaf ingrijpen.
- Laat professionals van diverse organisaties in het lokale veld gezamenlijk een routekaart voor ouders en burgers ontwikkelen, die op wijkniveau een handzaam overzicht geeft van het lokale jeugdstelsel. Naast de routekaart zelf en het nut daarvan, zorgt de ontwikkeling daarvan er ook voor dat de professionals elkaar en elkaars werkwijze beter leren kennen. Denk voorafgaand wel goed na over de duurzaamheid van de routekaart in relatie tot (mogelijk) naderende stelselwijzigingen. Zorg voor een ruime verspreiding. Voor ouders kan een ouderfolder of nieuwsbrief worden verspreid via het onderwijs, kinderopvangvoorzieningen of het Centrum voor Jeugd en Gezin.
- Kijk niet alleen naar kindsignalen, maar ook naar oudersignalen. Ouderschapsvaardigheden moeten meegewogen worden bij de veiligheid van kinderen. Persoonlijke omstandigheden en zorgen van ouders kunnen maken dat professionals minder aandacht hebben voor hun kinderen. De kindcheck is niet voor niets een belangrijk onderdeel van de meldcode.

Thema 2. Samen leren en ontwikkelen

Waar gaat het over?

Een aantal Collectieven constateerden bij het opstellen van hun verbeteragenda dat er veel behoefte was onder veldpartijen aan kennis over het onderwerp kindermishandeling, en het verbeteren van professioneel handelen.

Aanpak

De Collectieven hebben op diverse manieren gewerkt aan deskundigheidsbevordering van professionals. Bijvoorbeeld door scholing van (aankomende) professionals in het onderwijs of wijkteams, op het gebied van signaleren, handelen en samenwerken. Ook hebben de Collectieven veel geïnvesteerd in leren van elkaar in de praktijk. Bijvoorbeeld door werkateliers met wijkteams te organiseren. Of bijeenkomsten waarin de ene (groep) professional(s) de ander informeert over goede werkwijzen.

Voorbeelden hiervan komen ook terug onder de thema's 3. en 4. Hieronder staan enkele voorbeelden specifiek gericht op deskundigheidsbevordering.

Scholing in signaleren, handelen en samenwerking

- In Arnhem en Heerlen zijn intensieve deskundigheidsbevorderingstrajecten uitgevoerd voor verbetering van signaleren en handelen in het primair onderwijs. In beide Collectieven is dit gebeurd door een samenwerking aan te gaan met zowel gemeenten en onderwijsbesturen als met scholen zelf. Gezamenlijk met deze partijen is besloten tot inzet van de e-learning module huiselijk geweld en kindermishandeling van Augeo voor de leerkrachten. Daarnaast volgden intern begeleiders (IB'ers) een training tot aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld, gebaseerd op de landelijke training van de LVAK. In Heerlen kregen de kinderen van groep 7 de 4-delige serie van Klokhuis over kindermishandeling te zien. Deze serie bevat tevens een lespakket voor leerkrachten. In Heerlen kregen de ouders van alle basisschoolleerlingen ook een nieuwsbrief met informatie over kindermishandeling en huiselijk geweld. Zowel in Heerlen als in Arnhem zijn Veilig Thuis en wijkteams uitgenodigd om hun werkwijze toe te lichten en samenwerkingsvormen te bespreken. Het resultaat daarvan is dat scholen nu beter de werkwijze van Veilig Thuis en de wijkteams kennen en hen beter kunnen aanspreken bij signalen of zorgen. Bijvoorbeeld weten IB'ers nu hoe zij coaches van het wijkteam kunnen inschakelen bij complexe situaties.

Deskundigheidsbevordering bij aankomende beroepskrachten

- In Dordrecht zijn gastlessen gegeven op de PABO van Hogeschool In Holland door de projectleider van het Dordts Collectief en de directeur van het Samenwerkingsverband PO/VO. Hierin kwamen onder andere de lokale zorgstructuur, hanteren van de stappen in de meldcode en vaardigheden voor handelen in een casus aan de orde.

- In Heerlen is een factsheet voor het hoger beroepsonderwijs ontwikkeld. Op de Zuyd Hogeschool is een werkgroep gestart om kinder- en jongerenmishandeling een blijvende plek te geven in alle opleidingen van deze hogeschool door het onderwerp binnen de curricula op te nemen.

Leren in de praktijk: professionals leren van elkaar

- Het Collectief in Heerlen heeft zowel voor professionals van de triagetafel-bijeenkomsten in het Veiligheidshuis, als voor de professionals van de expertiseteams en de sociale buurtteams intervisiebijeenkomsten georganiseerd. Hierbij werd gewerkt met het viervenstermodel. Dit analysemodel helpt om beter beslissingen te nemen bij casuïstiek in jeugdhulp en jeugdbescherming en systematisch te leren van de praktijk. De sociale buurtteams hebben dit als zinvol ervaren. Er is een 'maatjesconstructie' opgestart: iedere medewerker van het buurtteam heeft een maatje uit een expertiseteam (team met extra expertise op het gebied van jeugdbescherming, jeugdreclassering en gedragsproblemen) voor overleg bij lastige casuïstiek. Naast telefonisch advies kan een medewerker van het expertiseteam ook mee op huisbezoek, of ze besluiten gezamenlijk tot opschalen. Tevens vindt er eens per 4 á 6 weken structureel overleg plaats tussen het buurt- en expertiseteam.
- Trainingen met het viervenstermodel hebben ook in andere Collectieven plaatsgevonden in de werkateliers. Zie verder thema 4. 'Informatie delen en privacy'.
- Ook in Amsterdam is in het verbeteren van de samenwerking in het lokale veld ervaring opgedaan met leren van elkaar, bijvoorbeeld:
  - Het lokale team laat goede werkwijzen zien aan huisartsen en scholen.
  - Veilig Thuis leert het lokale team om te handelen op het snijvlak van drang en vrijwillige hulp.
  - Lokale teams gaan met Veilig Thuis in gesprek over wat zij nodig hebben om hierin goed geïmplementeerd te worden.
  - IB'ers en Ouder- en Kind Adviseurs van de lokale teams krijgen gezamenlijk training waarin specifiek aandacht is voor de rol van de aandachtsfunctionaris in de samenwerking tussen school en lokale teams (uitgevoerd in 2017).

Producten en opbrengsten

Arnhem

- [Opzet Trainingstraject Aandachtsfunctionaris kindermishandeling](#) voor IB'ers en vertrouwenspersonen verbonden aan de basisscholen Arnhem
- [Powerpoint presentatie voor IB'ers van Arnhemse PO-scholen](#) over de Werkgroep Vroegsignalering en preventie in het PO en de activiteiten van het Collectief tegen Kindermishandeling Arnhem

Heerlen

- Voor het lesmateriaal van Augeo, LVAK en Klokhuis, zie [Nuttige links](#)
- [Nieuwsbrief voor ouders](#), verspreid via de basisscholen
- [Factsheet voor het hoger beroepsonderwijs](#)

Tips voor gemeenten

- Deskundigheidsbevordering kan, behalve door een gerichte training of scholing, ook plaatsvinden in de vorm van 'leren door doen' en 'leren van elkaar'.
- Veilig Thuis kan als extra (niet wettelijke) taak van gemeenten algemene preventie en voorlichtingsactiviteiten verzorgen. Dit stelt Veilig Thuis in staat een brug te slaan tussen 'weten wat er speelt in de wijken' en de uitvoering van haar eigen wettelijke taken.
- Een mogelijkheid daarnaast is om Veilig Thuis, vanuit haar expertisefunctie voor de wijkteams, een adviserende rol te geven in het omgaan met drang en dwang, en vasthoudend werken binnen een vrijwillig kader (zoals in Amsterdam gebeurt).
- Bij het ontwikkelen van deskundigheidsbevordering voor het onderwijs is het van belang om zeer tijdig, uiterlijk in januari/februari, in gesprek te gaan met bestuurders en beleidsadviseurs van de lokale onderwijsbestuurders. Dit is noodzakelijk omdat binnen het onderwijs de activiteitenkalender vaak al in mei wordt vastgelegd voor het daaropvolgende schooljaar.

- Zorg dat alle lagen van de onderwijsorganisaties betrokken worden. Ga al in het begin na of er gemeentelijk budget is om eventueel extra scholing in te kopen. Begin 'bovenin' met de lokale onderwijsbesturen. Als zij de wenselijkheid inzien van meer preventie en vroegsignalering, kan daarna met hun toestemming op de scholen zelf het gesprek gestart worden, in eerste instantie met de directeuren en IB'ers. Vanuit hun vragen en praktijkervaringen kan dan een scholingsaanbod 'gekozen' of ontwikkeld worden. Koppel dit weer terug aan de bestuurders. Betrek ook Veilig Thuis en vertegenwoordigers van wijkteams en eventueel politie om naar de scholen hun werkwijze toe te lichten en samenwerkingsvormen te bespreken. De hieruit resulterende afspraken ook weer kortsluiten met alle lagen: bestuurders, directeuren en IB'ers.

Thema 3. Lokaal en regionaal samenwerken: zorg, onderwijs en veiligheid

Waar gaat het over?

Bij de start van de Collectieven had de transitie in het jeugdzorgstelsel net plaatsgevonden en was de transformatie de beginfase ingegaan. Lokale organisaties en professionals moesten elkaar weer (opnieuw) vinden, leren kennen en (beter) gaan samenwerken. Bij alle Collectieven was dit een belangrijk punt in de verbeteragenda's. Zo is een goede afstemming nodig tussen onderwijs, wijkteams en Veilig Thuis, moet de aansluiting van huisartsen op de wijkteams goed geregeld zijn en zijn afspraken nodig over de samenwerking tussen de wijkteams, Veilig Thuis en gecertificeerde instellingen (GI's) en de civiel- en strafrechtelijke partners (Raad voor de Kinderbescherming, politie en OM).

Voor de zorg-justitieketen kan het [Model samenwerkingsafspraken tussen Veilig Thuis, politie en het Openbaar Ministerie](#) deze partijen helpen om lokaal/regionaal tot afspraken over afstemming te komen. Binnen de Collectieven is hier nader invulling aan gegeven.

Aanpak

Bij de zes Collectieven stonden diverse samenwerkingsrelaties centraal. Enerzijds tussen de basis- en eerstelijnsvoorzieningen, zoals onderwijs, kinderopvang, welzijnsorganisaties, JGZ en wijkteams. Anderzijds de samenwerking tussen deze lokale voorzieningen en regionale (jeugdbeschermings)partners. Ook is er gekeken naar specifieke samenwerkingsrelaties, bijvoorbeeld die tussen wijkteams en Veilig Thuis of binnen de zorg-justitieketen.

De aanpakken ter verbetering van de lokale en regionale samenwerking waren divers:

- Organiseren van lokale werkgroepen of leer-werkgemeenschappen waarin aan de hand van casuïstiek ieders werkwijze verkend en onderlinge afspraken gemaakt werden.
- Opzetten van nieuwe overlegvormen, zoals tussen wijkteams en Veilig Thuis, of tussen Veilig Thuis en zorg- en justitiepartners over complexe casussen.
- Capaciteitsproblemen aanpakken waardoor er ook echt tijd en mankracht beschikbaar kwam om samenwerkingsafspraken te maken.

Hierbij kunnen lokale en regionale samenwerking niet strikt gescheiden van elkaar gezien en beschreven worden. Regionaal opererende organisaties werken tenslotte vaak op lokaal niveau of zelfs wijkniveau, samen met lokale organisaties. Concreet waren de aanpakken in de Collectieven als volgt:

Lokale en regionale samenwerking algemeen

- In Amsterdam is geïnvesteerd in de relatie tussen lokale teams, onderwijs en huisartsen. Aan de hand van casuïstiek onderzochten Ouder-Kind Teams (OKT's) welke steun onderwijsprofessionals (leerkrachten en IB'ers) nodig hebben in het vergroten van de handelingsvaardigheid, en hoe onderwijs en OKT hierin kunnen samenwerken en elkaar versterken. Trainingen gericht op vergroten van handelingsvaardigheid van leerkrachten maken hier onderdeel van uit.
Daarnaast is middels een enquête bij de OKT's onderzocht hoe de samenwerking met de huisartsen verloopt. Vervolgens is ieder team met alle huisartsen in de wijk gaan praten. Dit heeft ertoe geleid dat zo'n 85% van de huisartsen en teams elkaar nu kennen, weten te vinden en dagelijkse casuïstiek met elkaar kunnen bespreken. Eveneens zijn er twee expertmeetings georganiseerd tussen huisartsen en OKT's, waarbij casuïstiek samen met Veilig Thuis is besproken.
Tot slot is met vijf partijen (OKT's en Samen Doen teams, Veilig Thuis, Jeugdbescherming Regio Amsterdam en William Schrikker Groep) een handzaam uitklapkaartje gemaakt met een schema over het lokale jeugdstelsel. Dit schema biedt professionals informatie om het gesprek met elkaar aan te gaan over onderlinge verbanden, rollen en verantwoordelijkheden.
- In Arnhem is gewerkt aan een doorstart van het voormalige Gelderse netwerk voor een intersectorale aanpak van kindermishandeling. Deze gold als voorloper voor een MDA++ aanpak, maar werkte sinds de transitie niet goed meer. Onder meer capaciteitsproblemen bij Veilig Thuis en onduidelijkheid over de verantwoordelijkheden van het netwerk en wijkteams speelden hierbij een rol.
- In Dordrecht is een serie werksessies georganiseerd met zeven lokale en regionale ketenpartners: JGZ, onderwijs, jeugdteams, Veilig Thuis, Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdbescherming West en de William Schrikker Groep. Aan de hand van actuele casuïstiek is er betere afstemming gekomen tussen het vrijwillige en gedwongen kader. De GI's hebben hun adviesfunctie richting jeugd- en sociaal team verbeterd door een vaste contactpersoon aan te stellen. Tussen JGZ, Stichting Jeugdteams en Veilig Thuis zijn concrete afspraken vastgelegd over kennisdeling en informatieoverdracht.
- In Friesland zijn twee werk-leergemeenschappen 'Handelen en Houding' opgericht in een wijk van Leeuwarden (Aldlân) en in Wolvega. De deelnemers zijn professionals van de kinderopvang, het basisonderwijs, de praktijkondersteuning van de huisarts, het gebiedsteam, de Jeugdgezondheidszorg, buurtwerk, opbouwwerk, sportwerk, jongerenwerk en vrijwilligersorganisaties. Binnen de werk-leergemeenschappen is een inhoudelijke handleiding ontwikkeld om te komen tot adequaat handelen (vanuit een professionele attitude) bij zorgen over kinderen. De bijeenkomsten bestonden voor een deel uit theoriebespreking en discussie, en voor een deel uit casuïstiekbespreking. Daarbij is een schema ontwikkeld (het bufferschema) ter ondersteuning van de bespreking van casuïstiek gericht op 'buffers' in plaats van op omstandigheden. De professionals leerden daarbij anders kijken naar casuïstiek; in gezamenlijkheid en vanuit verschillende perspectieven. Dit gaf ook inzichten over het nut en de noodzaak van samenwerken, eenieders rol en expertise.
- Het Collectief in Heerlen heeft voor de uitvoering en borging van hun verbeteracties actief de samenwerking opgezocht met de partners van de werkgroep Jeugdagenda Parkstad en met het provinciale meerjarenprogramma 'Veilig opvoeden en opgroeien'. De samenwerking heeft ook tot nieuwe concrete verbeterpunten op gebied van samenwerking geleid.
  - De acties zijn zoveel mogelijk in de hele regio Parkstad uitgezet.
  - In een pilot is de procedure voor de toetsende taak van de Raad voor de Kinderbescherming vernieuwd. Hierin werken de Raad, BJZ, ouders en jongeren samen in de afrondende fase van de gedwongen maatregel. Bodemeisen ten aanzien van de veiligheid van de jeugdige worden gemeenschappelijk, concreet, smart en duidelijk geformuleerd. De pilot is inmiddels structureel doorgevoerd.
  - Via regionaal overleg is onder meer de afspraak gemaakt dat BJZ Limburg standaard de betrokken huisarts informeert wanneer er sprake is van een kinderschermingsmaatregel.
- In Rotterdam is met professionals een werkgroep 'Samenwerken' uitgevoerd. Deze werkgroep voerde een serie werksessies in de wijk uit, met professionals uit het CJG, onderwijs, wijkteam, Veilig Thuis, jeugdbescherming en gemeente. De werkgroep heeft zich gericht op vragen zoals 'Hoe geef je vorm aan het samen verantwoordelijk zijn vanuit verschillende organisatorische opdrachten?' en 'Hoe kun je een instelling

beter leren kennen en activeren tot samenwerking?'. Hun bevindingen zijn vertaald in de aanbeveling voor het organiseren van 'Gluren bij de burens', nadrukkelijk gefaciliteerd door het management. Hierbij gaan medewerkers drie keer per jaar een halve dag meelopen bij een collega-instelling ter inhoudelijke verdieping. Er worden geen individuele werkafspraken gemaakt, maar geconstateerde knelpunten moeten wel worden besproken met het management. Ook een belangrijke voorwaarde voor goede samenwerking bleek meer duidelijkheid over informatie delen, wat heeft geleid tot de factsheet *Meest gestelde vragen over SISA*. Zie verder thema 4. 'Informatie delen en privacy'.

Veilig Thuis en wijkteams

- In Arnhem had Veilig Thuis door de grote hoeveelheid meldingen en adviesvragen onvoldoende capaciteit beschikbaar om het wijkteam structureel te kunnen ondersteunen bij doorverwijzingen. Wijkcoaches voelden zich op hun beurt onvoldoende in positie gesteld om de veiligheid in deze gezinnen bespreekbaar te maken. De projectleider heeft het capaciteitsprobleem van Veilig Thuis aangekaart bij de gemeente, die extra middelen voor de duur van één jaar beschikbaar heeft gesteld. Hierdoor zijn er afspraken gemaakt en reeds geëvalueerd over het al dan niet samen optrekken in zaken die Veilig Thuis doorverwijst naar het wijkteam. Ook kon Veilig Thuis twee uur per doorverwijzing inzetten om bijvoorbeeld met de wijkcoach mee te gaan op huisbezoek. Er zijn criteria opgesteld voor casussen die het samen optrekken van Veilig Thuis en de wijkteams gewenst maken.
- In Heerlen zijn er werkafspraken gemaakt tussen Veilig Thuis en de sociale buurtteams over wanneer een zaak direct na triage naar het buurtteam of (jeugd)expertiseteam kan, zodat deze niet op de wachtlijst van Veilig Thuis komt. Ook gaan de afspraken over wanneer en hoe er een warme overdracht dient plaats te vinden. Deze afspraken zijn tot stand gekomen door een medewerker van het expertiseteam hiervoor vrij te stellen.

De zorg-justitieketen

- In Amsterdam is er een afstemmingsoverleg straf-zorg opgericht tussen Veilig Thuis, de politie, de GI's, het OM en de gemeente. Twee keer per week bespreken zij complexe casussen en de uit te zetten koers. Voor de toeleiding naar het afstemmingsoverleg zijn criteria opgesteld en er is gewerkt aan het creëren van vertrouwen. Dit alles gebeurde aan de hand van acht processtappen, van signalering tot inzet hulp en monitoring, waarbij afstemming plaatsvindt tussen diverse partners in de straf-zorg keten. Afspraken worden geregistreerd door Veilig Thuis. Daarnaast zijn zogenaamde 'straf-zorg safari's' uitgevoerd: werkbezoeken waarin men elkaars werkwijze leert kennen en beter begrijpen.
- In Friesland heeft het project 'Veiligheid en Veerkracht' zich gericht op verbetering van de samenwerking tussen de lokale gebiedsteams en de regionale zorg- en justitiepartners zoals Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming. Dit heeft geresulteerd in samenwerking met [Veiligheid Voorop](#), een soortgelijk project in zuidoost Friesland. Er is één gezamenlijke pedagogische visie ontwikkeld voor zowel lokale als regionale professionals die met gezinnen werken. Deelnemende partijen hieraan waren: de gebiedsteams van deelnemende gemeenten, Veilig Thuis, Regiecentrum Bescherming en Veiligheid (de gecertificeerde instelling, werkend volgens SAVE methode), het Veiligheidshuis, de Raad voor de Kinderbescherming, William Schrikker Groep, Leger des Heils, Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling (MDCK), Politie en OM.

Producten en opbrengsten

Wat betreft de lokale en regionale samenwerking hebben alle aanpakken binnen de Collectieven ervoor gezorgd dat professionals in het lokale veld elkaar en elkaars werkwijze beter kennen. Zowel in en tussen de basisvoorzieningen (inclusief scholen) en de eerste lijn, als tussen de eerste lijn, wijkteams, Veilig Thuis en politie, OM, jeugdhulp en de Raad voor de Kinderbescherming. Elkaar écht weten te vinden, omdat je elkaar gezien en gesproken hebt en gezamenlijk afspraken hebt gemaakt. Het klinkt simpel, maar het is overal een basisvoorwaarde gebleken voor het kunnen realiseren van duurzame verandering. Hier moet wel extra tijd voor vrijgemaakt worden. Met als resultaat dat openheid en informatie delen naar elkaar beter gefaciliteerd is, en consultaties en doorverwijzingen sneller en beter plaatsvinden. Dat levert niet alleen tijdswinst, maar ook meer deskundige professionals en bovenal meer kinderen sneller veilig op.

Amsterdam

- [Criteria voor toeleiding naar het afstemmingsoverleg tussen Veilig Thuis, de politie, de GI's, het OM en de gemeente over complexe casussen](#)
- [Schema en werkbeschrijving van acht stappen in de afstemming tussen partners in de straf-zorg keten](#)
- [Uitklapkaartje met schema lokaal jeugdstelsel, checklist met oudersignalen Is een kind veilig in het gezin? en verwijzing naar de meldcode](#)

Arnhem

- [Uitwerking gezamenlijk optrekken Veilig Thuis Midden Gelderland en de Arnhemse Wijkteams](#)
- [Eerste evaluatie van het gezamenlijk optrekken Veilig Thuis Midden Gelderland en de Arnhemse wijkteams](#)
- [Advies inzake Intersectorale aanpak kindermishandeling Gelderland](#)

Dordrecht

- [Samenwerkingsafspraken over kennisdeling en informatieoverdracht tussen JGZ, Stichting Jeugdteams en Veilig Thuis](#)

Friesland

- Handleiding 'Houding en Handelen bij (vermoedens van) kindermishandeling' (L. van Eijkern & M. Hoek).
- Pedagogische visie 'Veiligheid Voorop', komt in maart 2017 beschikbaar

Heerlen

- [Beschrijving vernieuwde procedure toetsende taak van de Raad voor de Kinderbescherming](#)

Rotterdam

- Aanbevelingen voor beter samenwerken in de wijk zie [Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016](#)

Tips voor gemeenten

- Faciliteer en stimuleer dat professionals met elkaar in gesprek gaan. Op lokaal niveau, wijkniveau en soms op nog kleinere schaal (school-wijkteam, huisarts-wijkteam, etc.), en op verschillende plaatsen in de keten. Om elkaar en elkaars werkwijzen (beter) te leren kennen, lokale knelpunten te bespreken en afspraken te maken ter verbetering. Het elkaar kennen en waarderen leidt er bij concrete casuïstiek toe dat professionals elkaar makkelijker kunnen vinden, consulteren en gericht doorverwijzen. Bijvoorbeeld door werkwijzen zoals 'Gluren bij de burens' en 'straf-zorg safaris'. Of door het maken en onderhouden van een digitaal platform op wijkniveau waar professionals actuele informatie kunnen vinden over collega-instellingen.
- Maak duidelijke afspraken met bestuurders en managers dat uitvoerend professionals voldoende tijd krijgen voor dergelijke gesprekken en werkgroepen. Ook in de drukte van het primaire werk. Elkaar leren kennen, samenwerkingsafspraken maken en daadwerkelijk gaan werken volgens deze afspraken, kost nu eenmaal tijd. Neem en geef deze tijd.
- Afspraken op papier werken alleen wanneer deze tot stand zijn gekomen in onderling overleg door de professionals zelf. En omgekeerd kunnen geleerde lessen in leer-/werksessies alleen goed geborgd worden wanneer er duidelijke afspraken over zijn gemaakt met bestuurlijk commitment. Stuur op en faciliteer als gemeente beide zijden van deze medaille.
- Zorg vervolgens voor kennisdeling. Breng dat wat binnenskamers is besproken ook naar buiten en deel opgedane kennis, ervaringen en afspraken met andere partijen.
- Kijk heel goed op welk(e) schaal en niveau je actie onderneemt. De aanpak kan daarin verschillend zijn. Zo bleek het in Arnhem voor de afstemming tussen Veilig Thuis en de wijkteams effectief om klein en op de werkvloer te beginnen om vervolgens de successen uit te breiden naar andere wijken en omliggende gemeenten. Terwijl de aanpak van zowel Arnhem als Heerlen in het onderwijs (zie thema 2. 'Samen leren en ontwikkelen') juist op grote schaal en op bestuurlijk niveau is ingestoken.

Thema 4. Informatie delen en privacy

Waar gaat het over?

Er zijn veel vragen en onzekerheden bij professionals over wanneer en hoe zij informatie over (vermoedens van) kindermishandeling mogen delen met anderen. Er is uiteraard wetgeving, er zijn protocollen en er is informatie over het toepassen van de Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling. Daaruit blijkt dat er veel ruimte is om informatie te delen. Maar niet iedereen kent of benut deze ruimte. De casuïstiek in de praktijk is veelvormig en vaak ondervinden professionals dilemma's bij het hanteren van de regels.

Aanpak

Veel Collectieven hebben geïnvesteerd in het ontwikkelen van praktisch bruikbare kennis over hoe je informatie met elkaar kunt delen en met privacy kunt omgaan, gekoppeld aan lokale samenwerking en afspraken. Enkele Collectieven hebben zich daartoe gericht op verbeterd gebruik van bestaande instrumenten (zoals de verwijzindex). Andere Collectieven hebben zich meer gericht op onderlinge uitwisseling van knelpunten en oplossingen en het maken van gezamenlijke afspraken.

Leren van de praktijk: uitwisselen van knelpunten en maken van afspraken

- In vier Collectieven (Amsterdam, Arnhem, Dordrecht en Rotterdam) zijn lokale werkateliers voor professionals georganiseerd, waarin is samengewerkt met een externe jurist. De werkateliers zijn opgezet als leerbijeenkomsten met als doel te leren van de praktijk (zie ook thema 2. 'Samen leren en ontwikkelen'). De werkateliers waren gericht op kritische praktijksituaties waarin vragen en knelpunten over de informatie-uitwisseling centraal staan:
  - Wat zijn de posities van alle betrokkenen (zowel de gezinsleden, het sociale netwerk als de professionals)?
  - Wat zijn de feiten (waarover maken we ons zorgen en wat gaat er goed)?
  - Hoe wordt de situatie gewogen (de weging van de veiligheid, alsook de ethische en morele dimensie)?
  - Voor welke beslissing staan we?

Een rapportage van deze werkwijze *Informatie-uitwisseling bij (vermoeden van) kindermishandeling*, (Van Montfoort), komt in maart 2017 beschikbaar.

- In Amsterdam is een Algemeen Privacy Convenant Aanpak Huiselijk geweld en Kindermishandeling opgesteld tussen een groot aantal partijen: Veilig Thuis, gecertificeerde instellingen, gemeente Amsterdam, Blijf Groep, welzijnsorganisatie, jeugdbescherming, Openbaar Ministerie, politie, Raad voor de Kinderbescherming, reclassering en lokale (wijk)teams. Dit convenant schetst de wettelijke kaders waarbinnen gegevensuitwisseling in samenwerkingsverbanden van deze partijen tot stand kan komen. Deze kaders kunnen voor de betrokken professionals een kompas zijn bij de afweging wanneer, met wie en hoe de noodzakelijke informatie mag worden gedeeld.
- In Amsterdam is daarnaast een convenant opgesteld dat het uitwisselen van informatie bevordert tussen (jeugd)partijen en de volwassen GGZ. Door bij hulpverlening aan volwassenen meer aandacht

te hebben voor de situatie van hun kinderen (o.a. door de kindcheck), worden eerder signalen van kindermishandeling herkend en wordt de kans op (herhaling van) kindermishandeling verkleind. Een concrete vertaling (ToolKid) met afspraken voor professionals is eveneens ontwikkeld.

- In Dordrecht hebben de JGZ, Stichting Jeugdteams en Veilig Thuis concrete afspraken vastgelegd over kennisdeling en informatieoverdracht.

Verbeterd gebruik van bestaande instrumenten

- In Heerlen is gewerkt aan meer eenduidigheid in de signalerings- en registratiecriteria voor de verwijfsindex. Dit ter bevordering van betere signalering en samenwerking. Professionals van 1^e en 2^e lijns organisaties die aangesloten zijn bij de verwijfsindex hebben met elkaar en met de gemeente overeenstemming bereikt over uniforme criteria, op basis waarvan jeugdigen gesignaleerd worden in de verwijfsindex. Deze zijn vervolgens bestuurlijk goedgekeurd.
- In Rotterdam is met professionals een werkgroep 'Informatie delen' uitgevoerd. Deze werkgroep voerde een serie werksessies in de wijk uit, met professionals uit het CJG, onderwijs, wijkteam, Veilig Thuis, jeugdbescherming en politie. De werkgroep heeft zich gericht op vragen als wanneer je welke informatie aan wie vraagt/verstrekt, hoe je dat het beste kunt doen en wanneer je vooraf toestemming vraagt bij ouders. Bij de werkgroep 'Samenwerken' (zie thema 3) bleek informatie delen ook een belangrijk aandachtspunt. De acht werksessies van beide werkgroepen hebben geresulteerd in twee factsheets: *Meest gestelde vragen over SISA en Dilemma's bij het delen van informatie*. In deze laatste factsheet worden aan de hand van 5 casussen dilemma's behandeld die kunnen spelen bij het delen van informatie. Dit kan helpen om hierover met collega's of met professionals met wie je samenwerkt het gesprek aan te gaan over informatie delen.

Producten en opbrengsten

Amsterdam

- [Algemeen Privacy Convenant Aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling](#)
- Samenwerkingsafspraken tussen jeugdpartijen en volwassen GGZ inzake informatie-uitwisseling in verband met de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, bestaande uit een [Convenant](#) en een [ToolKid](#) die medewerkers een concrete vertaling van de afspraken biedt

Dordrecht

- [Samenwerkingsafspraken over kennisdeling en informatieoverdracht tussen JGZ, Stichting Jeugdteams en Veilig Thuis](#)

Heerlen

- Criteria voor melding in de verwijfsindex. Zie www.verwijsindex-parkstad.nl voor gedetailleerde criteria per aangesloten organisatie

Rotterdam

- Factsheet *Meest gestelde vragen over SISA*, zie [Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016](#)
- Factsheet *Dilemma's bij het delen van informatie*, zie [Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016](#)

Tips voor gemeenten

- De angst bij professionals voor schending van privacy van ouders/gezinnen door informatiedeling met andere partners in de keten is hardnekkig. Er bestaan hierover veel vragen en vaak ook misverstanden. De door de Collectieven opgeleverde producten kunnen helpen om deze vragen en misverstanden aan te pakken. Dit betreft met name:
  - Duidelijkheid over de wettelijke kaders en hoe deze in convenanten te vertalen naar samenwerkingsafspraken.
  - De beschrijving van de mogelijkheden tot informatie-uitwisseling en samenwerking tussen de jeugd- en volwassenen sector, bijvoorbeeld zoals in Amsterdam gedaan in een convenant met de daarbij behorende ToolKid.

- Voorbeelden van het gebruik en de criteria van de landelijke verwijzindex en de Rotterdamse variant daarvan, de SISA.
- Bij scholing over dit thema is van belang aandacht te besteden aan:
  - Kennis over wetgeving en ruimte die daarin bestaat;
  - De persoonlijke dilemma's en morele vraagstukken die bij informatiedeling een rol spelen;
  - Het praktisch handelen.
 De factsheet *Dilemma's bij het delen van informatie* van het Rotterdams Collectief geeft casuïstiek die bij deze scholing behulpzaam kan zijn.
- Het rapport *Informatie-uitwisseling bij (vermoeden van) kindermishandeling* (Van Montfoort, maart 2017 beschikbaar) biedt de volgende tips:
  - Organiseer in de gemeenten of in samenwerkingsverbanden van gemeenten gezamenlijke bijeenkomsten voor organisaties en beroepsgroepen over informatie-uitwisseling, waarbij aan de hand van (anonieme) casuïstiek gesproken wordt over wetgeving, rol en positie van de organisaties en de knelpunten bij informatie-uitwisseling.
  - Faciliteer dit gesprek met deskundige begeleiding (juridisch enagogisch). Dit gesprek dient zowel op uitvoeringsniveau als organisatieniveau georganiseerd te worden. Op deze manier breng je ook professionals en organisaties met elkaar in verbinding over dit onderwerp. Betrek daarbij iedere professional die met kinderen te maken heeft.

Thema 5. Oppakken, doen en doorgaan

Waar gaat het over?

Hoe kunnen lokale en regionale vernieuwingen in de aanpak van kindermishandeling het beste worden ingericht en uitgevoerd? Hoe kunnen de opgeleverde resultaten en opgedane ervaringen goed geborgd worden? En wat is daarin belangrijk voor wat betreft de rol, positie en kwaliteiten van de projectleider?

Met deze vraagstukken hebben de zes Collectieven verschillende ervaringen opgedaan. Zowel hun aanpakken als de leerpunten die hieruit naar voren zijn gekomen worden hier beschreven.

Aanpak

Inrichten en uitvoeren

Bij de start van de Collectieven tegen Kindermishandeling was het een vereiste dat een wethouder bestuurlijk trekker was. Vervolgens zijn de Collectieven van start gegaan door een projectleider of projectregisseur aan te stellen die eerst samen met lokale en regionale partijen – bottom-up – een verbeteragenda is gaan opstellen en uitvoeren. Het opstellen van de verbeteragenda is geen kwestie van één keer bij elkaar zitten, maar een proces waar ruim de tijd voor genomen moet worden om met elkaar scherp te krijgen waar precies de knelpunten zitten en welke acties er gezamenlijk ondernomen gaan worden om deze knelpunten aan te pakken.

Het stond de Collectieven vrij om zelf keuzes te maken in het al dan niet aanstellen van een (aparte) projectleider. Zo fungeerden in Amsterdam, Heerlen en Rotterdam ambtenaren die de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld al in hun portefeuille hadden als projectleiders. In Rotterdam is voor het begeleiden en aansturen van de drie werkgroepen tevens een aparte projectleider aangesteld. In Dordrecht fungeerde een tijdelijk projectleider/kwartiermaker binnen de gemeente. In Arnhem en Friesland is een externe projectleider aangesteld als 'trekker' van het Collectief voor de duur van het project.

Borgen en continueren

Alle zes Collectieven zullen hun aanpak in 2017 en daarna voortzetten. Zij doen dit op verschillende wijzen. Hieronder een greep uit de voorgenomen acties.

- In Amsterdam en de vijf omliggende gemeenten vindt borging plaats in de *Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling. Op weg naar duurzame veiligheid, 2015 – 2020*. Met name zal worden ingezet op verbetering van de intersectorale samenwerking bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. De afdelingen onderwijs, jeugd en zorg van de gemeente Amsterdam trekken hierin gezamenlijk op. Concreet zal onder meer gewerkt worden aan het verminderen van het aantal meldingen bij Veilig Thuis, en zo aan de afname van het aantal gezinnen waar sprake is van structurele onveiligheid.

- In Arnhem worden in ieder geval de afspraken over de samenwerking tussen wijkteams en Veilig Thuis, de scholing voor het onderwijs en de inspanning om te komen tot een netwerk MDA++ gecontinueerd.
- In Dordrecht worden de opbrengsten van het Collectief verder opgepakt in de Sociale Ontwikkelagenda. Specifieke acties in 2017 en daarna zijn:
  - Er zijn vanaf dit schooljaar Ouder-Kind coaches gestart. Een nieuwe functie, waarmee de verbinding tussen school en het wijkteam wordt gelegd door wijkteamprofessionals die primair in de school werkzaam zijn. Zij brengen hiermee specifieke expertise mee rondom het thema kindermishandeling. Een soortgelijk traject wordt ontwikkeld voor de doelgroep 0-4 jarigen.
  - In vervolg op de acties van het Collectief zal in 2017 een lokale aanpak worden uitgezet op de volgende thema's:
    - Expertise onderwijsprofessionals
    - Kwetsbare zwangeren
    - Vechtscheidingen
    - Ketensamenwerking
- In Friesland krijgt de ontwikkeling van een solidaire gemeenschap in het lokale veld een vervolg door:
  - Het opnemen van de doorontwikkeling van de opgerichte werk-leergemeenschappen in het Actieplan huiselijk geweld en kindermishandeling van Leeuwarden en Weststellingwerf, evenals het opstarten van nieuwe werk-leergemeenschappen in de overige gebieden binnen de gemeenten. De bestaande werk-leergemeenschappen gaan zich de komende jaren bezig houden met het betrekken van bewoners bij de solidaire gemeenschap.
  - Train-de-trainer, gegeven door de ontwikkelaars aan nieuwe procesbegeleiders van de werk-leergemeenschappen.
  - Het verspreiden van de ontwikkelde handleiding binnen de Friese gemeenten voor uitrol van werk-leergemeenschappen in de provincie Friesland. Er wordt gekeken of de werk-leergemeenschappen onderdeel kunnen worden van het regionale actieplan huiselijk geweld en kindermishandeling vanuit Sociaal Domein Fryslân.
- In Heerlen wordt het Collectief met drie jaar verlengd tot 1 januari 2020. De financiering hiervoor is beschikbaar gesteld vanuit het provinciale meerjarenprogramma 'Veilig opvoeden en opgroeien' ('Limburgse beweging tegen kindermishandeling' genoemd). Hierdoor kunnen de verbeteringen uit het Collectief beter geborgd, overdraagbaar gemaakt en uitgebreid worden:
  - Alle intern begeleiders in de regio Parkstad zijn opgeleid tot aandachtfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld. Iedere basisschool heeft nu een aanspreekpunt, zowel intern als extern op dit thema. Voor hen zullen er jaarlijks bijscholingsdagen georganiseerd worden.
  - Begin 2017 vindt overleg plaats met alle schoolbestuurders van het primair onderwijs in Zuid-Limburg, om dit traject ook in de twee andere regio's te realiseren.
  - Een pilot gericht op samenwerking tussen het onderwijs en de politie gaat in 2017 van start.
  - De pilot 'Zwangeren in beeld' start eveneens in 2017. Het doel hiervan is meer zwangere vrouwen in risicosituaties vroegtijdig in beeld te krijgen en snelle inzet van (laagdrempelige) ondersteuning en/of hulpverlening indien nodig.
- In Rotterdam gaat het Collectief door, maar dit zal zich nog meer ontwikkelen tot een lokaal platform. Zie hiervoor de *Eindrapportage Rotterdams Collectief tegen Kindermishandeling 2015-2016*. Hierin worden nieuwe ontwikkelingen gedeeld, en wordt gewerkt aan samenwerking, kennisverbreding, agendering en de uitrol van de opbrengsten van de werkgroepen. Dit in verbinding met andere netwerken en platforms. Commitment van directies en besturen van aangesloten organisaties is hier wel voor nodig. In voorjaar 2017 zal het Collectief het management van de organisaties uitnodigen om tot een gezamenlijke 'go' te komen. Borging van de opbrengsten van het Collectief vindt daarnaast plaats in het Rotterdamse *Actieprogramma Veilig Thuis 2015-2018*.

Tips voor gemeenten

Inrichten en uitvoeren

- Bij de start van een lokale/regionale aanpak van kindermishandeling moet eerst bestuurlijk draagvlak geregeld worden met de wethouder(s) jeugd, onderwijs en zorg, en moet afstemming plaatsvinden met de burgemeester (bijv. in de lokale driehoek, vanwege openbare orde en veiligheid).

- De gemeente moet daarbij optreden als aanjager en procesbegeleider, een lokale trekker/projectleider aanstellen (zie ook 'Positie en kwaliteit van de projectleider'), de uitvoering faciliteren (ook financieel) en de partijen verbinden.
- Stel met lokale en regionale partners (in ieder geval zorg, onderwijs en justitie) een verbeteragenda op. Focus daarbij op enkele thema's. Geef professionals zelf de ruimte om te komen met initiatieven voor inhoudelijke verbetering. Bij het maken en uitvoeren van de verbeteragenda en het oplossen van knelpunten is het mogelijk om ondersteuning te vragen aan de VNG, het Rijk en de landelijke en regionale kenniscentra.
- Een gedeeld gevoel van verantwoordelijkheid en urgentie bij professionals op alle niveaus is noodzakelijk om tot verandering te komen. De te kiezen strategie om dit te creëren hangt af van de lokale (politieke) situatie. Bijvoorbeeld door de inhoudelijke agenda vorm te geven aan de hand van gesprekken met betrokken uitvoerende professionals, vervolgens een bijeenkomst te organiseren voor bestuurders van de organisaties en gemeenten en de agenda presenteren. Een pakkende startbijeenkomst helpt eveneens om draagvlak, urgentie en verantwoordelijkheidsgevoel te stimuleren.
- De opdrachtgeversrol van gemeenten naar Veilig Thuis is belangrijk. Hierdoor kan beter gestuurd worden op de samenwerking tussen Veilig Thuis en de overige partners in de keten, en kunnen hierover afspraken gemaakt worden. Heb hierbij aandacht voor transformatievragen als: 'Wat kan Veilig Thuis in de adviesfunctie betekenen voor de andere partners in de gezamenlijke aanpak?'.
- Extra financiële ondersteuning vanuit de gemeente kan een belangrijke impuls geven aan een betere aanpak. Bijvoorbeeld:
  - Uitvoering van scholing binnen het onderwijs.
  - Verbetering van de samenwerking tussen Veilig Thuis en wijkteams. Door het – tijdelijk – aanstellen van extra formatie bij Veilig Thuis kan de werkdruk worden verlicht en ontstaat meer tijd voor overleg over werkafspraken met andere partijen.
- Afspraken die in werkgroepen of overleggen *tussen* professionals worden gemaakt moeten op draagvlak *binnen* de betreffende organisaties worden getoetst. Met andere woorden: het is nodig om naast professionals ook managers en bestuurders te betrekken, zodat afspraken daadwerkelijk worden vastgelegd en uitgevoerd.

Borgen en continueren

- Organiseer een betere lokale aanpak van kindermishandeling niet als een losstaand project, maar pas acties in binnen bestaand beleid.
- Borg verbeteringen in de lokale uitvoeringspraktijk binnen een groter meerjarig (regionaal) programma voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, zoals in Amsterdam, Heerlen en Rotterdam.
- Beleg duidelijk taken en verantwoordelijkheden om deze verbeteringen in stand te houden. Bijvoorbeeld de onderwijsbesturen in Arnhem bedden de scholing aan leerkrachten in binnen hun scholingsprogramma.

Positie en kwaliteiten van de projectleider

- Wat betreft aansturing, borging en inbedding in het gemeentelijk beleid is de beste optie om het projectleiderschap van een project à la de Collectieven bij een ervaren beleidsambtenaar te beleggen.
- Een externe projectleider *kán* ook goed werken, maar het interne draagvlak, de betrokkenheid van en verbinding met de gemeente en het commitment van de bestuurders van betrokken organisaties zijn essentieel. Voor een externe projectleider is een belangrijk pré dat hij/zij een al bestaand sterk netwerk heeft binnen de gemeente.
- In de Collectieven is de ervaring opgedaan dat borging van de opbrengsten voor een externe projectleider moeilijker is. Op het moment dat de projectleider vertrokken is, kan hij/zij zich niet meer hard maken voor de borging.

- Het kan ook een voordeel zijn als een (externe) projectleider zijn werk in eerste instantie buiten de bestuurlijke context kan houden, door zaken eerst vanuit en met de werkvloer op te pakken. Daarna is voor duurzame oplossingen bestuurlijke inbedding uiteraard belangrijk. Een projectleider moet uiteindelijk vertrouwen hebben van alle betrokken partijen: gemeente, wethouder, Veilig Thuis, wijkteams, onderwijs, etc.
- De projectleider moet enerzijds oor hebben voor de vragen uit de praktijk, nagaan wat professionals willen, en nagaan of andere partijen dit herkennen. Anderzijds moet hij/zij kunnen schakelen naar het bestuurlijk niveau.
- Gewenste kwaliteiten van een projectleider zijn:
  - Bevlogen om de lokale aanpak van kindermishandeling te verbeteren
  - Ervaren en inhoudelijk deskundig: (tot in detail) weten hoe de lokale praktijk werkt
  - Beschikken over goed netwerk en de juiste personen kunnen benaderen
  - De partijen kennen maar onpartijdig zijn, en (daardoor) met overtuigingskracht en credit naar alle partijen kunnen opereren
  - Met de voeten in de klei hebben gestaan, zowel op uitvoerend als beleidsmatig niveau

Nuttige links

Kennis en informatie

- [Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling](#)
- [Rijksinformatie over de meldcode](#)
- [VNG-dossier Collectieven tegen Kindermishandeling](#)
- [Nederlands Jeugdinstituut \(NJI\) - Dossier kindermishandeling](#)
- [Movisie - dossier huiselijk geweld](#)
- [Huiselijk geweld en kindermishandeling aanpakken voor gemeenten](#)
- [Monitor Aanpak Kindermishandeling en Huiselijk geweld \(NJI/Movisie\)](#)

Opleidingen en trainingen

- [E-learning modules van Augeo \(kijk onder "Augeo Academy"\)](#)
- [Klokhuis over kindermishandeling](#)
- [Training LVAK](#)
- [Viervenstermodel](#) van Van Montfoort
- Het rapport *Informatie-uitwisseling bij (vermoeden van) kindermishandeling* (Van Montfoort) was nog niet beschikbaar ten tijde van de publicatie van dit rapport. Het wordt in de loop van maart 2017 afgerond.

Landelijk beleid

- Wat betreft activiteiten gericht op het onderwijs kan aangesloten worden bij 'De beweging tegen kindermishandeling in onderwijs en kinderopvang'. Landelijke organisaties van het primair en voortgezet onderwijs, de kinderopvang en ouders hebben het stokje overgenomen van de Taskforce Kindermishandeling en Seksueel misbruik en gaan actief samenwerken in 2017 en verder. Voor meer informatie zie: <http://www.taskforcekinderenveilig.nl/actueel/631/onderwijs-kinderopvang-en-ouders-slaan-handen-ineen-bij-aanpak-kindermishandeling.html>
[Manifest Beweging tegen Kindermishandeling](#)
- De Koplopersgroep wethouders van de Taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik heeft in december 2016 het rapport [Regie op de aanpak van kindermishandeling: handreiking voor gemeentebesturen](#) uitgebracht.
- [Rapporten en onderzoeken - Samenwerkend Toezicht Jeugd](#)
- [Model samenwerkingsafspraken tussen Veilig Thuis, politie en het Openbaar Ministerie](#)

Lokaal beleid

- Amsterdam: [Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling. Op weg naar duurzame veiligheid, 2015 – 2020 \(kijk onder "Regionaal beleid"\)](#)
- Rotterdam: Rotterdamse aanpak van Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, o.a. Actieprogramma Veilig Thuis 2015-2018: <http://www.werkenmetdemeldcode.nl>

